GESCHIEDENIS VAN DE SECTIE ALGEMENE ZAKEN

HOOFDSTUK VIII

VAN STROOMLIJNING TOT OPHEFFING

INHOUDSOPGAVE (vervolg)

HOOFDSTUK VIII : VAN STROOMLIJNING TOT OPHEFFING

periode: mei 1987 - april 1992
april 1992 - januari 1994 (afbouw)
Hoofd:

		Pagina:
	INLEIDING:	117 - 120
A.	VREDESORGANISATIE	121 - 134
	1. de instructie	121
	2. de interne organisatie	121
	3. de informatie naar boven	126
	4. de samenwerking met IDB en BVD	128
	5. coördinatie tussen I- en O-dienst	128
	6. financiën	129
	7. verhuizing/naamswijziging	131
	8. opheffing/na-detachement	132
B.	VELDORGANISATIE	135 - 141
	1. algemeen	135
	2. inlichtingen	136
	3. in- en exfiltratie	137
	4. logistiek	137
	5. radiocommunicatie	138
	6. opleiding en oefeningen	140
C.	BASISORGANISATIE	142 - 144
	1. structuur	142
	2. de basis-instructie	142
	3. de basis-uitrusting	143
	4. de opheffing	144
D.	INTERNATIONALE CONTACTEN	145 - 148
	1.	145
	2.	147
E.	EVACUATIE	149 - 150
	1. uitbouw	149
	2. opheffing	149
F.	CENTRALE OPSLAG	151 - 156
	1. inhoudsopgave opzet en werkwijze SB-dienst	151
G.	NABESCHOUWING	157

BIJLAGEN: VIII-1 t/m VIII-30

VIII **VAN STROOMLIJNING TOT OPHEFFING**

periode : mei 1987 - april 1992
april 1992 - januari 1994 (afbouw)
hoofd :

INLEIDING

Toen de per 1 mei 1987 de dienst verliet, werd hij als directeur opgevolgd door de

De commando-overdracht vond plaats in kamer 10 in de villa "Maarheeze" te Wassenaar.

De periode van welke uiteindelijk de laatste periode van de dienst zou blijken te zijn, werd - niet alleen door de opheffing per 1 april 1992, maar ook overigens - gekenmerkt door zeer ingrijpende gebeurtenissen. ?

De eerste jaren (van 1987 - 1990) waren nog een zeer dynamische tijd, waarin o.m. de volledige invoering van de nieuwe geautomatiseerde zendontvanger (AZO-90) een feit werd. Mede als gevolg hiervan werd de organisatie van de dienst (en de daaruit voortvloeiende interne overlegstructuur) aangepast en geherstructureerd.

Voorts werden in 1989 nieuwe semafoons aangeschaft voor het contact met o.a. agenten.

Veel aandacht werd besteed aan opleiding en oefeningen (zie pt-B.6) ook werd in die tijd voor het eerst een ontruimings-oefening met glijgoten gehouden in villa Maarheeze.

Ook in internationaal verband was het een zeer drukke periode als gevolg van de invoering van , waarbij met name ten aanzien van het project "automatisering berichtenverkeer", de NL-dienst binnen het ACC een voortrekkersrol vervulde.

Als gevolg van gewijzigde internationale (politieke) verhoudingen werd door de politieke leiding in april 1990 een budgettaire bezuiniging opgelegd van 20%. Bovendien moest de dienst afslanken en qua personeelssterkte worden teruggebracht tot uiteindelijk 19 man in 1996. E.e.a. had vergaande consequenties met name ook op de "agenten-structuur".

Eind 1990 brak een vrij emotionele periode aan als gevolg van de zgn. Gladio-affaire in Italië.
E.e.a. was aanleiding tot vaak heftige discussies in de diverse parlementen van de aangesloten ACC-landen (in België kwam zelfs een parlementaire enquête!).
De consequenties waren groot. Het ACC werd in 1991 opgeheven, evenals de meeste Europese SB-diensten. Alleen
bleven op dat moment nog gespaard, zij het dat ook in de Tweede kamer over het bestaan van de NL-dienst werd gediscussieerd en door Groen Links zelfs vragen werden gesteld.

Gezien de enorme (vrijwel dagelijkse) belangstelling in de diverse media (zie bijlage VIII-1) waarbij bleek, dat de locatie van de dienst in Wassenaar bekend was geworden, drong bij de SG-Def en de BLS met spoed aan op een andere locatie. En met succes, want met voortvarendheid werd in mei 1991 met de bouw begonnen van een nieuw - volledig op een SB-dienst toegesneden - gebouw op Fort De Bilt, dat reeds eind december 1991 kon worden opgeleverd.
De verhuizing van de dienst vond gefaseerd plaats in januari 1992.

Aangezien inmiddels bekend was dat de sectie AZ c.q. I en O in de villa Maarheeze in Wassenaar was gehuisvest, werd op het moment van verhuizing naar de nieuwe locatie op verzoek van het Hoofd van Dienst een andere benaming als cover van de

dienst aangenomen.
Vanaf 1-1-1992 werd de naam Sie AZ dan ook gewijzigd in "Communicatie Detachement BLS" en werd op de nieuwe locatie een Haags telefoonnummer aangehouden. Intern was op verzoek van de toenmalige Coördinator de benaming I-dienst reeds eerder gewijzigd in B-dienst en O-dienst in A-dienst.

Toen de dienst goed en wel was geïnstalleerd en weer de aandacht aan het werk kon worden gegeven, kwam op 2 april 1992 de lt.gen. Wilmink (BLS) op bezoek met de op dat moment toch nog onverwachte mededeling, dat de politieke leiding had besloten de dienst op te heffen.

Daarna begon de afbouwperiode waarin zowel het "veld" werd opgeheven, de agenten afgehecht, het personeel van de dienst werd heringedeeld c.q. overgeplaatst en het materiaal werd ingeleverd bij de KL in overleg met Staf BLS. De opheffingsdatum van Comdet BLS werd uiteindelijk gesteld op 1 januari 1994.

Op 11 september 1992 werd nog intern een laatste voltallige personeelsbijeenkomst als afscheid gehouden met een uitgebreide lunch.

Hoewel aanvankelijk de toezegging van was verkregen, dat eind 1993 het AZO-communicatiesysteem operationeel zou worden gemaakt, werd in de maand oktober bericht ontvan-

gen, dat de daartoe vereiste cursus eerst op 24 januari 1994 zou kunnen aanvangen. Desondanks bleef de opheffingsdatum van het Comdet BLS gehandhaafd op 1 januari 1994 (zie voor bijzonderheden blz 134/blz 134a).

Nadat op 23 december 1993 ook de laatste financiële verantwoording door SG-def was goedgekeurd en de nog in kas zijnde gelden waren overgedragen, deed eind december 1993 de heer definitief het licht uit en was een einde gekomen aan de in november 1992 50 jaar geworden NL SB-dienst.

A. VREDESORGANISATIE

1. de instructie

De door de CLAS/BLS, de lt.generaal P.J. Graaff getekende "instructie voor Hoofd SAZ" d.d. 1 november 1985 bleef van kracht (bijlage VII-1).
Toen eind 1988 een nieuwe CLAS/BLS aantrad, de lt.generaal M.J. Wilmink, werd de instructie ongewijzigd opnieuw ondertekend (bijlage VIII-2)

In verband met het aanvaarden van een internationaal commando werd begin september 1992 de lt.gen. Wilmink opgevolgd door de lt.gen. H.A. Couzy.
Aangezien de dienst toen al was opgeheven, werd uiteraard afgezien van het ondertekenen van een nieuwe instructie.

2. de interne organisatie

De horizontale organisatie-structuur bleef in deze periode tot het laatst toe van kracht, met dien verstande dat in 1990 een organisatiewijziging werd doorgevoerd als gevolg van de beëindiging van het

-

Aangezien binnen de organisatie geen taak meer aanwezig was voor een ingenieur, werd deze functie opgeheven, betrokkene herplaatst en werd het overig personeel van bur. E zijnde op dat moment 3 technici als "Groep Technisch Onderhoud en Ontwikkeling" (GTO&O) ondergebracht bij bureau C.

Voorts werden een vijftal vacatures door herindeling van het personeel niet extern aangevuld.

(a) de PERSONEELSBEZETTING zag er toen als volgt uit:

Sectiehoofd (H/SAZ):
: 01-~~02~~-10-84 - 01-01-94
(van 1-~~2~~-10-84 tot 1-5-87: plv. hoofd)

Bureau A	(secretarie)	: 1 hoofd + 3 medewerkers
" B1	(logistiek)	: vervuld door H/SAZ
" B2	(inlichtingen)	: 1 hoofd + 3 medewerkers
" B3	(in-/exfiltratie)	: 1 hoofd + 3 medewerkers
" C	(communicatie) incl. TO&O	: 1 hoofd + 8 medewerkers
" D	(financiën)	: 1 hoofd + 2 medewerkers
" PC	(project coördinatie)	: 1 hoofd (tvs plv Sie hoofd) + 1 medewerker

De gemiddelde sterkte bedroeg in deze periode tot aan de bezuinigingsopdracht in mei 1990: ± 26.

Bij zijn aantreden als H/SAZ werd
opgevolgd door
die per

- -

In mei 1990 werd de dienst door de politieke leiding een bezuiniging opgelegd van ± 20% voor de periode '91 tot '95 (in concreto een bedrag van ± 1 miljoen gulden).
Door werd hierop een aantal maatregelen getroffen, welke hij tevens ter kennis bracht van de coördinator (bijlage VIII-3).

Naar aanleiding van de zgn. GLADIO-affaire eind 1990, ontving H/SAZ via de BLS een nota van de SG-Def dd. 6 nov 1990 met het verzoek een plan van herstructurering van zijn dienst in te dienen, met als doelstelling te komen tot een minimaal verantwoorde organisatie, met o.m. als voorwaarde om - indien noodzakelijk - nog tijdig adequaat te kunnen ontplooien.

Hierop concipieerde een nota dd. 18 dec. 1990 van BLS aan SG, waarin werd aangegeven hoe en op welke wijze e.e.a. zou kunnen worden gerealiseerd (bijlage VIII-4).

Door de Minister-President Lubbers werd hierna op 8 maart 1991 de voorzitter van de Vaste Commissie voor I- en V-diensten uit de Tweede kamer conform ingelicht (bijlage VIII-5).

Reeds eerder in november 1990 was door de Min. President de 2e kamer ingelicht n.a.v. vragen of er m.b.t. de GLADIO-affaire ook in nederland een dergelijke geheime organisatie bestond (bijlage VIII-6).

Voorts werd door H/SAZ middels een nota van de BLS van 7 mei 1991 aan SG-def bericht, dat de voorgenomen afslanking in een realisatieplan zou worden verwerkt (bijlage VIII-7) en werd mededeling gedaan over de verhuizing en naamswijziging van de dienst.

Op basis van eerdergenoemd realisatieplan werd vervolgens door H/SAZ een nieuwe organisatie-tabel (OTAS) bij de BLS ingediend, welke conform werd overgenomen. Hierin werd de eindsituatie in 1996 aangegeven (bijlage VIII-8).

Op 22 oktober 1991 werd een nota ontvangen van SG-Def (bijlage VIII-9) naar aanleiding van een KRO-Brandpunt-uitzending op 20 oktober 1991.
Deze nota was voorzien van een persoonlijke aantekening van de BLS dd. 23 oktober 1991 (bijlage VIII-10).

H/SAZ (= Hoofd B-dienst) beantwoordde de gestelde vragen in zijn aantekening van 24 oktober 1991 (bijlage VIII-11).

Te zelfder tijd werden door mw. Beckers-de Bruyn van Groen Links vragen gesteld in de Tweede Kamer over vermeende activiteiten van de dienst. Deze vragen werden door beantwoord en door de Minister-President (ongewijzigd) op 4 november 1991 aan de Kamer doorgegeven (bijlage VIII-12).

(b) overleg

Na zijn aantreden als Hoofd van Dienst (H.v.D.) werd door de interne overlegstructuur grondig herzien.

. geschrapt werden:

- de jaarlijkse sectievergadering tijdens de sectiedienstweek
- het C/E overleg
- het B/C overleg
- de commissies instructie veld, technische hulpmiddelen en veldveiligheid

. wat overbleef was de:
- Stafvergadering met alle bureauhoofden minus HB/D (financiën)
- de Commissies
  Beveiliging
  Vernietiging
  Bevordering Saamhorigheid
  Codes
  Automatisering

. ingesteld werd
- het Operationeel Stafoverleg (OSO)
  waaraan deelnamen, het HvD, plv. HvD en de hoofden van de Veldbureaux B2 (inl), B3 (In- en Exfil) en C (communicatie)
- het Trainersoverlegorgaan met alle veldtrainers
- een werkgroep "Handboek Veldveiligheid" (HVV)
- voorts werd ingesteld een maandelijks overleg, tussen het HvD en HB/D (financiën) met betrekking tot de invoering van een budget-bewakingssysteem

(c) verantwoording

Onveranderd bleef de tweemaal per jaar te houden sectiedienstweek, waarin de resp. bureau-verantwoordingen, zowel qua taakuitvoering als qua financieel beheer plaatsvonden.
Voorts werden hierbij de resp. werkplannen voor het komend jaar besproken en geaccordeerd. Om redenen van security werd door het Hoofd van Dienst bepaald, dat de jaarlijkse bijeenkomst van het personeel in november (Diesviering) voortaan zonder partner dienden plaats te vinden.

3. De informatie naar boven

In deze periode fungeerden als CLAS/BLS de lt. generaal P.J. Graaff tot eind 1988, de lt. generaal M.J. Wilmink tot en met de opheffing en de lt. generaal H.A. Couzy tijdens de afbouwperiode.
Met de bevelhebbers Graaf en Wilmink bestond zeer regelmatig een uitstekend contact. Beiden brachten in hun tijd een werkbezoek aan de dienst. Ook de contacten met de SG-Mindef resp. de heer Ir. P. de Man en de heer Mr. M. Patijn verliepen uitstekend.

Begin 1992 verzocht de BLS Wilmink aan het Hoofd van het inmiddels geheten Communicatie Detachement BLS een "taak en plan-memorandum" op te stellen, teneinde meer inzicht te verkrijgen in het functioneren van de dienst. Uit dien hoofde werd door een boekwerkje samengesteld, dat als bijlage VIII-13 hierbij gaat en waarin o.m. werd opgenomen een:
- historische voorbeschouwing
- strategisch plan
- activiteiten plan
- budget- en financieringsplan
- beheerplan

E.e.a. uiteraard naar de situatie van 1992 (ergo nog vóór de opheffing).

Na de opheffing van de dienst (april 1992) brak de zogenaamde afbouwperiode aan.
Halverwege deze periode (sept. 1992) werd de lt. generaal Wilmink - in verband met zijn benoeming in een NATO commando functie - als BLS opgevolgd door de lt. generaal H.A. Couzy.

Mede als gevolg van het feit, dat de dienst in feite al niet meer bestond en aan het afbouwen was, waren de contacten met deze BLS uiteraard summier.

In de periode januari/februari 1993 deed zich nog een ernstig veiligheidsincident voor, nadat de lt.gen. Couzy op 7 januari 1993 een werkbezoek had afgelegd aan een buitenlocatie van de dienst zonder helaas hierover - noch tevoren, noch daarna - het Hoofd van Dienst in te lichten.
De twee medewerkers (bureauhoofden) van de dienst, die op de locatie werkzaam waren, vonden hierin aanleiding om een week later aan het Hoofd van Dienst een besluitenlijstje te overhandigen, met de mededeling dat de hierin genoemde punten door de BLS waren gesanctioneerd, hetgeen bij navraag door het HvD bij de BLS onjuist bleek te zijn.

4. de samenwerking met IDB en BVD

Beide diensten kregen vrij spoedig na het aantreden van een nieuw diensthoofd.

De samenwerking met zowel de heer Meulmeester (IDB) als met de heer Docters van Leeuwen (BVD) was in deze periode uitstekend.

De sfeer in de Hoofden van Dienst-vergadering, die jaarlijks tweemaal plaatsvond onder voorzitterschap van was uitstekend.

Met name ten tijde van de zgn. "GLADIO-affaire" werd de samenwerking geïntensiveerd.

Vooral ook omdat de locatie Maarheeze van zowel de IDB als de B-dienst (SAZ) dagelijks bloot stond aan ongewenste belangstelling van de media, die via TV-opnames en foto's zowel het object als het personeel voor de lens probeerden te krijgen. E.e.a. resulteerde in een gezamenlijk opgezet alarmeringssysteem middels een waarschuwingslamp en nieuw aangebrachte monitoren. Ook werd in die tijd de achteruitgang frequent benut om verslaggevers te ontlopen, hetgeen voortreffelijk gelukte.

5. coördinatie I- en O-dienst

Het contact met de Coördinator (schuilnaam) verliep uitstekend. Aan het eind van zijn periode in 1986 werd, gezien de toenemende belangstelling in de pers, besloten de benaming I- en O-dienst te wijzigen. Zo werd de "I"-dienst (SAZ vanaf dat moment "B"-dienst, terwijl de organisatie "O" de benaming "A"-dienst kreeg.

Ook met de opvolgend Coördinator, die eind jaren tachtig aantrad, de heer (schuilnaam), verliepen de contacten zeer goed.

Om de twee maanden vonden op een geheime vergaderplaats

besprekingen plaats over diverse gezamenlijke onderwerpen, zoals de vertegenwoordiging bij de resp. ACC-vergaderingen, de invoering van , begrotingsgelden en op het laatst natuurlijk de consequenties van de "GLADIO-affaire".

De verhouding tussen A- en B-dienst groeide verder uit tot een bijzonder goed samenwerkingsverband. E.e.a. kwam o.m. tot uiting door het installeren van b.v. de werkgroep "Technisch A/B-overleg" waarin de communicatieproblematiek aan de orde kwam en waarbij de B-dienst (SAZ) het voortouw had.
Ook op het terrein van de Veldveiligheid werd een gezamenlijke Commissie benoemd, waarbij gestreefd werd naar een goede onderlinge afstemming van diverse bij beide diensten gehanteerde methodieken.

Toen ook de A-dienst in 1992 vernam, dat zij werd opgeheven, werd het contact tussen A en B dienst met name gericht op de in te leveren gelden en materiaal. Medio 1993 ging de A-dienst definitief uit de lucht.

6. financiën

Nadat de eerste jaren het jaarlijks budget met in achtname van de inflatiecorrectie een lichte stijging had vertoond, werd in 1990 door de politieke leiding bepaald, dat de omvang van de organisatie van de dienst moest worden teruggebracht tot een minimaal aanvaardbare structuur. Parallel met een daartoe opgezet afbouwplan tot 1996 (zie pt. A 2 (a)) werd ook het jaar-budget voor 1991 met 40% verlaagd (bijlage VIII-14).

Samenvattend was in de jaren 1987 t/m 1993 het financiële beeld als volgt:

1987	I (B) :	970.000,-	
	O (A) :	3.330.000,-	totaal: ƒ 5.900.000,-
	Res :	1.600.000,-	
1988	I (B) :	990.000,-	
	O (A) :	3.410.000,-	totaal: ƒ 6.000.000,-
	Res :	1.600.000,-	
1989	I (B) :	1.000.000,-	
	O (A) :	3.400.000,-	totaal: ƒ 5.400.000,-
	Res :	1.000.000,-	
1990	I (B) :	1.000.000,-	
	O (A) :	3.400.000,-	totaal: ƒ 5.400.000,-
	Res :	1.000.000,-	
1991	(B) :	850.000,-	
	(A) :	2.550.000,-	totaal: ƒ 3.400.000,-
1992	(B) :	700.000,-	
	(A) :	2.400.000,-	totaal: ƒ 3.100.000,-
1993	(B) :	-------	
	(A) :	1.000.000,-	totaal: ƒ 1.000.000,-

Zoals blijkt, liep het budget na 1990 jaarlijks aanmerkelijk terug. Voor het laatste jaar 1993 besloot ten behoeve van zijn dienst géén gelden meer aan te vragen, aangezien het aanwezige saldo voldoende was om de periode tot augustus 1993 te overbruggen. Derhalve werden voor dat jaar uitsluitend nog gelden aangevraagd voor de A-dienst (bijlage VIII-15).

De jaarlijkse controle door resp. de SG-Mindef en de President van de Algemene Rekenkamer persoonlijk, gaven in deze periode geen enkele aanleiding tot op- of aanmerkingen. Integendeel, elk jaar werd geconstateerd, dat de financiële verantwoording er bijzonder overzichtelijk en keurig verzorgd uitzag.

7. verhuizing/naamswijziging

Direct na zijn aantreden werd door de huisvesting van de dienst aan de orde gesteld bij zowel de BLS als bij de SG-Mindef. Hij beklemtoonde hierbij de noodzaak van een andere locatie, aangezien de dienst reeds, vanaf de vestiging in Nederland in 1946, op "Maarheeze" was gehuisvest, hetgeen, uiteraard uiteindelijk de nodige bekendheid had gekregen. Toegezegd werd dat zou worden nagegaan in hoeverre een nieuwe locatie te realiseren zou zijn.

Toen begin 1990 berichten verschenen, dat de IDB en de BVD een andere (nieuwe) locatie zouden krijgen, werd de huisvesting van de dienst weer opportuun. Intern werd gestart met een plan van eisen voor een nieuw gebouw en werd wederom aandacht gevraagd voor een nieuwe locatie.

Eerst na de "GLADIO-affaire" eind 1990, waarbij de locatie "Maarheeze" zeer frequent in de dagbladen en op TV verscheen, werd de huisvestingsproblematiek met verve aangepakt.

Er werd opdracht gegeven tot de bouw van een volledig op een stay-behind dienst toegesneden gebouw op het terrein van de KMAR naast de Berenkuil in Utrecht.
In mei 1991 werd de eerste paal geslagen.

Eind december 1991 werd de nieuwbouw opgeleverd en begin januari 1992 werd begonnen met een gefaseerde verhuis-operatie, die zodanig perfect verliep, dat de verhuizing van de dienst zelfs voor ingewijden ongemerkt tot stand kwam.
E.e.a. werd nog versterkt omdat op de nieuwe locatie een Haags telefoonnummer werd aangehouden.
I.v.m. de opzegging van de huur voor "Maarheeze" was in november 1991 de SG-Mindef bereids op de hoogte gesteld van de verhuizing (bijlage VIII-16).

Bij het betrekken van de nieuwe locatie werd op verzoek van Hoofd B-dienst ook de toegang tot het complex van de KMAR middels keycards en extra hekken beveiligd.

Teneinde de verhuizing nog meer geheim te houden werd per 1 januari 1992 de naam Sectie Algemene Zaken gewijzigd in Communicatie Detachement BLS (zie ook INLEIDING).

8. opheffing/na-detachement

Toen er begin februari 1992 - mede naar aanleiding van de aangekondigde opheffing van de IDB - geruchten gingen, dat ook ten aanzien van de A- en B-dienst een negatieve beslissing niet geheel uitgesloten leek, werd door contact opgenomen met de SG-Mindef.

E.e.a. resulteerde in een aantekening d.d. 25 februari 1992, waarin hij aan SG-Mindef nog eens omstandig de gehele situatie uiteenzette en pleitte voor een instand-houding van de dienst in afgeslankte vorm (bijlage VIII-17).

Toen daarna medio maart bekend werd dat de A-dienst zou worden opgeheven, deed Hoofd B-dienst nog een laatste poging om zijn dienst in stand te kunnen houden.
Waar bekend was geworden dat er een gesprek hierover zou plaatsvinden tussen de Minister President, Mindef en de BLS, schreef te elfde ure nog op 30 maart 1992 resp. een memorandum (bijlage VIII-18) en een aantekening (bijlage VIII-19) aan de BLS.

E.e.a. mocht evenwel niet meer baten want op 2 april 1992 kwam de BLS naar Utrecht om het voltallige personeel van de dienst aan te zeggen, dat door de politieke leiding was beslist, dat ook de B-dienst zou worden opgeheven.

Conform de door de Min. President aan de A-dienst gerichte brief d.d. 13 maart 1992 (bijlage VIII-20), werd daarna op 2 april 1992 een brief ontvangen van de Mindef waarin het personeel werd bedankt voor de jarenlange inspanningen en waarin de opheffing van de dienst werd bevestigd (bijlage VIII-21).

Vanaf genoemde datum, begon dan ook de afbouwperiode, waarbij het belangrijkste aspect was zorg te dragen, dat het personeel op zo'n zorgvuldig mogelijke wijze zou kunnen worden herplaatst. Ter oriëntatie zijn twee afschriften van een stafvergadering als bijlage VIII-22 en VIII-23 opgenomen, waarin in grote lijnen een eerste aanpak van de afbouw werd aangegeven. E.e.a. werd vervolgens vastgelegd in een "actieschema", dat regelmatig werd geactualiseerd en waarvan de eerste opzet in bijlage VIII-24 als voorbeeld is opgenomen.

De afbouw van het agentenbestand verliep boven verwachting goed. Hoewel er bij die en gene nogal wat kritiek werd gehoord op de beslissing de dienst op te heffen (zie bijlage VIII-25) heeft het merendeel zich er zonder meer bij neergelegd. Per 1 januari 1993 werd de laatste agent afgehecht.

De einddatum van de afbouw werd aanvankelijk op 1 augustus 1993 en was mede afhankelijk van zowel de datum waarop de A-dienst definitief zou zijn opgeheven als van de termijn,

Het na-detachement, dat belast was met de afbouw bestond toen uit het Hoofd en plv. Hoofd van Dienst, Hoofd bur. Financiën, Hoofd Communicatiezaken, alsmede een adm. kracht die niet meer herplaatst behoefde te worden, en een voormalig trainer die nog op herindeling wachtte.

Nadat werd vernomen dat zij eerst in de periode september/oktober 1993 in de gelegenheid waren om terzake van de base-complements een instructie-team te sturen om het NL personeel behulpzaam te zijn bij de installatie en het operationeel maken van het AZO-systeem, werd na dezerzijdse aantekening van 24 mei 1993 (bijlage VIII-29) in overleg tussen de BLS en de SG-Mindef besloten het na-detachement definitief per 1 januari 1994 op te heffen (zie bijlage VIII-30).
Hoewel daarna de cursus werd uitgesteld tot 24 januari 1994, bleef na ruggespraak met de BLS en SG-def, de opheffingsdatum van het na-detachement van het Comdet BLS gehandhaafd op 1 januari 1994.

Derhalve werden eind november 1993 de nog bestaande SB-diensten waarmee tot nu toe nog contact was onderhouden van het definitieve einde van de NL-dienst in kennis gesteld.

B. **VELDORGANISATIE**

1. algemeen

De eerste jaren werden de hoofdtaken van de veldbureaux B-2 (inlichtingen), B-3 (in- en exfiltratie), B-1 (logistiek) en C (Communicatie) verder uitgebouwd conform het Plan van Organisatie (PVO).

Wel bracht in deze periode het Hoofd van Dienst een wijziging aan t.a.v. de radiotraining van de agenten. Na de invoering van de automatische zendontvanger (AZO-90) bleek al snel dat de radiotraining niet adequaat kon worden verricht door de trainers van de bureaux B-2 en B-3, zoals in de periode was bepaald.

Mede gezien de stafverantwoordelijkheid van bureau C t.a.v. Communicatie en de expertise die bij het personeel van dit bureau aanwezig was, werd door bepaald, dat de radiotraining verricht diende te worden door de trainers van bureau C.
Hij bereikte hiermee tevens, dat een agent op deze wijze door twee trainers werd opgeleid, namelijk de vaktraining door de zgn. huistrainer van het betreffende bureau B-2 c.q. B-3 (met legale kennis van de agent) en de radiotraining door een trainer van bureau C (met niet-legale kennis van de identiteit van de agent).

Op deze wijze kon zowel de vaktraining als de radiotraining zo optimaal mogelijk geschieden, terwijl door twee trainers op één agent te zetten het evt. fraude-element werd uitgesloten.

Echter moest in 1990, als gevolg van de afslanking van de organisatie, ook de veldorganisatie drastisch worden herzien. Zo werd het totaal aantal agenten teruggebracht tot 60, d.w.z. 23 inlichtingenagenten, 20 in- en exfiltratieagenten en 17 alg. bedieningsgebieden met Communicatie specialisten die deels tevens een inlichtingen -, deels een in- en exfiltratie opleiding ontvingen.

Voorts werden de buitenlandse lijnen in opgeheven.

Als gevolg van de GLADIO-affaire eind 1990 werden ook oefeningen in groter verband voorshands gestopt (zie ook pt B-6).

2. inlichtingen

Aanvankelijk werd veel aandacht besteed aan de verdere professionalisering van het bureau B-2.
Zo werd veel aandacht geschonken aan de recrutering en opleiding van inlichtingen-agenten.
Tevens werd een zgn. "Documentatie-project" gestart, waarbij Nederland in sectoren werd verdeeld, en per sector belangrijke gegevens in kaart werden gebracht met betrekking tot o.a. elektriciteitsvoorziening, spoorwegen, transportbedrijven, fabrieken etc. De agenten, dienden deze gegevens in hun eigen sector actueel te houden.

Na de bezuinigingsopdracht in 1990 werden de activiteiten aanmerkelijk teruggebracht. Zo werd de recrutering gestopt en het aantal oefeningen drastisch verminderd. Er werd een nieuw Plan van Organisatie (PVO) opgesteld, waarbij het aantal inlichtingen agenten werd verminderd tot 23.

3. in- en exfiltratie

(a) lijnen

De lijn-organisatie werd gereorganiseerd. Het Hoofd van Dienst gaf opdracht om veel meer dan voorheen het geval was geweest, aansluiting te zoeken bij de Hierdoor ontstond een zeer goed functionerend netwerk, waarbij - . Naar aanleiding van de bezuinigingsopdracht werden de tot dan toe nog steeds bestaande lijnen door opgeheven en de daarin functionerende agenten afgehecht.

(b) lucht- en zeefiltratie

Aanvankelijk werd veel aandacht besteed aan de verdere professionalisering van droppings van materiaal en personeel.

Bij de zeefiltratie-oefeningen werd in samenwerking met opgesteld, dat door het ACC werd geaccordeerd.

Hierbij werden ook met succes de door de NL dienst ontworpen infraroodlampen beproefd, die daarna bij oefeningen met de officieel werden ingevoerd.

Zoals reeds eerder vermeld werd na 1990 het aantal oefeningen ook hier drastische teruggebracht tot 1 oefening per jaar (zie pt. B-6).

4. logistiek

Het logistieke veld van bureau B-1 werd door het Hoofd van Dienst in 1989 volledig op peil gebracht door het aantrekken van een derde en laatste (financieel-) depot beheerder. De 3 depots waren begin 1990 alleen "gevuld" met "Standaard Pakketten Kontanten" (SPK's) en "Standaard Goud Pakketten" (SGP's).

Zoals eerder vermeld waren de 3 beheerders voorzien van zgn. Standaardregelingen, op basis waarvan in oorlogstijd een veilige verstrekking van financiële middelen mogelijk zou zijn.

5. radiocommunicatie

Ter voorbereiding op de invoering van (AZO-90) snelzendapparatuur werden in deze periode een aantal voorbereidende maatregelen genomen.

Zo werd in 1988 de werkplaats in de zogenaamde "Serre" van de villa Maarheeze totaal gerenoveerd en geschikt gemaakt voor reparatie en onderhoud aan de veldsets.

De drie technici van de werkplaats werden in de gelegenheid gesteld bij de fabriek te volgen, tezamen met technici van de overige aangesloten landen.

Voorts werd in 1988 gestart met een interne opleiding voor de hiertoe aangewezen radiotrainers van bureau C.

Tevens werden door bureau C instructiemappen en "elektronische" lessen voorbereid voor de opleiding van agenten.

In november 1988 kwamen de eerste vijf binnen, waarvan er twee aan de "A"-dienst werden verstrekt t.b.v. hun opleidingscursus. In december 1988 werd een zending van 35 sets opgehaald.
Teneinde een idee te geven van het (weliswaar steeds wijzigende) kostenplaatje is een copie bijgevoegd van een door Hoofd B-dienst aan de directeur A-dienst verzonden notitie van 21 november 1986 (bijlage VIII-28).

In de 2e helft van 1989 en in het 1e kwartaal van 1990 werden uiteindelijk de laatste sets (70 stuks) ontvangen en konden afspraken worden gemaakt met de over te houden Long Range (LOR) testen.

Deze in 1990 voor het eerst met de Harpoon gehouden testen bleken een uitstekend resultaat op te leveren, waarbij opviel, dat internationaal gezien door de NL-dienst de beste resultaten waren behaald.

In maart 1991 vond doordat de nu volledig aan alle landen was verstrekt, de laatste vergadering plaats van de van het ACC, waarna deze werkgroep werd ontbonden.
De consequentie hiervan was een interne reorganisatie waarbij de tot dan toe onder bureau E ressorterende werkplaats als "Groep Technisch Onderhoud & Ontwikkeling" (GTO&O) werd ondergebracht bij bureau C (zie ook A pt.2) en het bureau E werd opgeheven.

NEBAS

Met het oog op de invoering van de was reeds in een vroeg stadium nagegaan of en zo ja in hoeverre de antenneconfiguratie van de NL-basis (Nebas) in villa Maarheeze, zou kunnen worden verbeterd.
De gedachten gingen hierbij aanvankelijk uit naar een log.periodische antenne, hetgeen helaas om bouwtechnische redenen op Maarheeze niet bleek te realiseren. Derhalve werd toen gekozen voor een horizontale dipool antenne.

Eerst na de verhuizing van de dienst in begin 1992 kon de zo lang gewenste log. per. antenne, die bij de nieuwbouw was geïnstalleerd, in gebruik worden genomen. E.e.a. had een zeer positief effect op de te onderhouden (inter-) nationale verbindingen.

Na de invoering van de (AZO-90) was de en het MORSE-verkeer overbodig geworden.
De betreffende sets van zowel de A- als B-dienst werden dan ook vernietigd.

Teneinde de verwerking van het berichtenverkeer via Nebas volledig te kunnen automatiseren was door het Hoofd van Dienst in 1987 een projectgroep "automatisering periferie Nebas" ingesteld. Reeds in 1989 kwam een volledig geautomatiseerd verbindingssysteem tot stand met behulp van een Grid PC. Hiermee was NL het eerste land, dat in ACC-verband een volledig automatisch berichtenverkeer kon onderhouden.
In dit kader werd ook de link tussen Nebas en de A-dienst vervangen door een Modem-Verbinding met een volledig ver- en ontcijferprogramma.
Al met al functioneerde de NL dienst in de begin jaren 90 op communicatiegebied zeer professioneel en was vaak een vraagbaak voor andere aangesloten diensten.

Na de opheffing van de dienst in 1992 kwam al het verbindingsmateriaal zoals de de radiokamer en de werkplaats ter beschikking van de KL, met name 544 Vbdbedcie.

6. opleiding en oefeningen

In de eerste jaren van deze periode was zeer veel aandacht besteed aan opleiding en oefening van zowel trainers als agenten.
Aan diverse (inter-)nationale oefeningen werd in die tijd deelgenomen, zoals:

Voorts werd door daartoe aangewezen trainers van de veldbureaux deelgenomen aan een BVD-cursus in de jaren 1988, 1989 en 1990.

Het personeel van de dienst volgde in 1987 de cursus "Word Perfect" en in 1988 de cursus "PARADOX".

Tenslotte werd een basis-opleiding opgezet voor nieuw in dienst tredende medewerkers (1991).

Zoals reeds elders vermeld, werd het internationaal oefenprogramma als gevolg van de GLADIO-affaire eind 1990 voorshands stilgelegd.

C. BASISORGANISATIE

1. structuur

Ook in deze periode werd in het A/B-overleg regelmatig gediscussieerd over de "INSTRUCTIE VOOR HOOFD NATIONAL SECTION" en de daarmee gepaard gaande personeelsbezetting van de in oorlogstijd geïntegreerde A- en B-dienst.
Bepaald werd dat de Coördinator alsdan zou fungeren als Hoofd Netherlands Clandestine Service (HNCS) en het hoofd van de B-dienst als Hoofd National Section (HNS). De bureaux communicatie, inlichtingen en in- en exfiltratie zouden volledig door de B-dienst worden bemand, terwijl de A-dienst de bureaux sabotage en geestelijke weerbaarheid zou bemannen. De directeur A-dienst zou dan fungeren als plv. hoofd NS.

2. de basis-instructie

De bestaande memoranda en instructies werden in deze periode zoals gebruikelijk geactualiseerd. Er werden door voorts nieuwe zgn. "oorloginstructies" opgesteld en verzegeld opgeslagen. Op basis van deze instructies zouden daartoe aangewezen bureauhoofden in staat zijn de resp. bergplaatsen in het buitenland te bezoeken in het geval het Hoofd van Dienst - om welke reden ook - hiertoe niet in de gelegenheid zou zijn. Aan het eind van de periode waren o.m. de volgende documenten aanwezig:

- Memorandum oorlogsorganisatie
  met 11 bijlagen o.a. m.b.t.
  - overzicht basis-uitrusting
  - plan van organisatie
  - overzicht bergplaatsen
  - contactregelingen
  - organisatie structuur Family Base
- instructie organisatie NL "National Clandestine Service" (NSC)

- instructie Hoofd National Clandestine Service
- instructie Hoofd Safe Haven West
- instructie Hoofd Safe Haven Zuid

Zie in dit verband ook de opsomming in dit hoofdstuk onder punt F.

3. de basis-uitrusting

In deze periode werd gestart met het project "automatisering basis-opslag". Doel was te komen tot een zoveel mogelijk op schijf vastgelegd archief, zodat bij de jaarlijkse schoning en actualisering slechts enige computer disks behoefden te worden meegenomen in plaats van soms grote hoeveelheden documenten in speciale diplomatieke koerierskoffers.

In deze periode was de basisopslag - bestaande uit gecodeerde gegevens van agenten, zendplannen, codes, voorschriften en financiële middelen - opgeslagen in de volgende buitenlandse bergplaatsen:

Zoals voorgeschreven werden deze bergplaatsen jaarlijks bezocht door het Hoofd van Dienst met een stafmedewerker. Hierbij werd de inhoud van de bergplaatsen geactualiseerd c.q. geschoond en werden de bestaande instructies voor oorlogstijd met de resp. beheerders doorgenomen.

4. opheffing

Aangetekend zij dat reeds bij de afslanking in 1990 (mede veroorzaakt door de gewijzigde internationale verhoudingen) in het A/B-overleg besloten was de bergplaats gefaseerd op te heffen.

Nadat in april 1992 de opdracht tot opheffing van de dienst was ontvangen, werd een planning gemaakt voor de ontruiming en opheffing van de overige bergplaatsen en maatregelen voorbereid voor de vernietiging van de inhoud.

Alle bergplaatsen . werden in dat zelfde jaar 1992 reeds afgebouwd en de resp. beheerders onder dankzegging voor bewezen diensten afgehecht. De bergplaats II (b) werd in overleg met de A-dienst in maart 1993 definitief opgeheven en de inhoud middels een shredder volledig vernietigd.

E. EVACUATIE

1. uitbouw

Bij zijn benoeming tot Hoofd van de dienst, droeg de evacuatievoorbereiding over aan zijn plaatsvervanger

In de daarop volgende jaren werd de zgn. EVA-organisatie steeds kritisch bezien en waar nodig aangepast aan de zich wijzigende omstandigheden en ontwikkelingen in de vervoerssector.

In samenwerking met de Staf-CEC werd door als Projectcoördinator zowel de structuur als de bestaande instructies zo professioneel mogelijk gehouden en vonden er regelmatig interne oefeningen plaats, waarbij met vertegenwoordigers van de A-dienst, de IDB en de BVD de diverse procedures voor een evacuatie werden beoefend.

In 1988 werd voorts binnen de B-dienst een intern document "alarm maatregelen" opgesteld, waarin gedetailleerd werd aangegeven wie op welk moment bepaalde acties moest nemen indien een alarmfase zou worden afgekondigd.

Hoewel na de GLADIO-affaire eind 1990 diverse diensten werden opgeheven, bleven de evacuatieverbindingen voorshands zoveel als mogelijk gehandhaafd.

2. opheffing

Toen in 1992 de opheffing van de dienst werd afgekondigd werd het Hoofd van de dienst opgedragen

Aldus geschiedde en medio 1993 werd deze taak door overgedragen aan de Staf van de BLS.

De overige plannen en instructies m.b.t. de evt. evacuatie van de A- en B-dienst, de IDB en de BVD waren toen al stopgezet, en op 1 exemplaar na, allen vernietigd.

De documentatie, waarvan 1 ex. t.b.v. de centrale opslag bewaard is, bestaat uit:

- samenvatting evacuatie-grondslagen
- bundel "vooroverleg" tussen de diensthoofden A- en B-dienst, IDB en BVD.
- Taken Centrale Evacuatie Coördinator (CEC)
- Prioriteitenlijst/inschepingslijst
- instructies evacuandi
- operatie VUURDOORN inh. instructie meldings-/verzamelplaatsen.
- plan A (boot)
- " B (vliegtuig)
- " C (vliegtuig)
- " D (boot)
- " E + 2 deelplannen (auto's)
- " G (vliegtuig)

De buitenlandse en binnenlandse contacten werden in zowel 1992 als 1993 afgebouwd en de bestaande vervoerscontracten opgezegd.

F. CENTRALE OPSLAG

Op verzoek van zowel de SG-Mindef als de BLS, diende de zeer geheime documentatie die betrekking heeft op de opzet en werkwijze van een SB-dienst bewaard te blijven en werd uit dien hoofde verzegeld opgeslagen

Deze opslag bestaat uit de volgende 5 delen:

(A.) Documentatie STAF (oorlogsvoorbereiding)

(B.) Documentatie B-2 (inlichtingen)

(C.) Documentatie B-3 (in- en exfiltratie)

(D.) Documentatie C (Communicatie)

(E.) Documentatie t.b.v. EVACUATIE-voorbereiding

(A.) DOCUMENTATIE STAF

1. Instructie voor het Hoofd Sectie Algemene Zaken (na 1-1-'92: Hoofd Comdet BLS)

2. Memorandum oorlogsorganisatie
   - A. Veldvoorbereidingen
   - B. Basisvoorbereidingen
   - C. Evacuatievoorbereidingen
   - D. Diversen

   Bijlagen
   - 1/2. Plan van organisatie
   - 3. overzicht basisuitrusting
   - 4. overzicht bergplaatsen
   - 5. Rally paper
   - 6. aanwijzing personeel NS en NSC
   - 7. regeling financiering NCS
   - 8. regeling rechtspositie
   - 10. organisatie Family Base
   - 11. oorlogsdraaiboek HvD

(2.1) Instructie voor het vaststellen van de organisatie van de NL "National Clandestine Service

(2.2) Instructie Hoofd National Clandestine Service

(2.3) Instructie Hoofd Safe Haven West (SHW)

(2.4) Instructie personeel Safe Haven Zuid (SHZ)

3. Draaiboek Vernietiging

4. Sectievoorschriften 100 t/m 109

5. Sectievoorschriften 110 t/m 124

6. Stay Behind Manual (1956)

7. Guide to instruction in Basic Tradecraft (1957)

8. OTAS v/h Communicatie Detachement BLS (1992-1996)

(B.) DOCUMENTEN BUREAU B-2 (INLICHTINGEN)

1. 1 (één) plastic map inhoudende:
   - Inlichtingen begrippen en achtergronden (dd. 02.1988);
   - Inlichtingen begrippen en achtergronden (dd. MEI 1988);
   - Plan Veldorganisatie (12 blz.) (dd.01.05.1990);
   - Gevolgen voor de Stay-Behind inlichtingen door de internationale ontwikkelingen (dd. 11.91);
   - Mogelijke toekomstige taakstelling (dd. 05.92);
   - Structuur Bureau Inlichtingen(I) (2 blz.) (ongedateerd);
   - Documentation-Project (ongedateerd);
   - Voorstel wijziging Sie Vs-109, Bijlage I (dd. 01.92).

2. 1 (één) gebonden exemplaar Inl.Studie I "ELEKTRICITEIT IN NEDERLAND" (dd. 05.90)

3. 1 (één) geniet exemplaar PI-A (RC/RA) (dd. 03.83)
   1 (één) geniet exemplaar PI-RC (dd. 11.81)
   1 (één) geniet exemplaar PI-A-RM (dd. 11.81)
   1 (één) geniet exemplaar PI RC-VR (dd. 6.82)

4. 1 (één) gebonden exemplaar "Identificatie-zakboek" (reg.nr: 00094) (ongedateerd)

5. 1 (één) verlijmd exemplaar "Handleiding Inlichtingen Rapportage" (reg.nr: 00095) (ongedateerd)

6. 10 mappen "Documentatie Nederland":
   - Map 16 Nijm (dd. 31 juli 1986);
   - Map 17 sHe (dd. 21 sep. 1986);
   - Map 18 Ein (dd. 24 maart 1987);
   - Map 19 Ven (dd. 28 okt. 1986);
   - Map 20 Roe (dd. 27 nov. 1986);
   - Map 21 Sit (dd. 31 dec. 1986);
   - Map 22 Hee (dd. 15 jan. 1987);
   - Map 23 Maa (dd. 6 feb. 1987);
   - Map 24 Til (dd. 24 mei. 1987);
   - Map 25 Tie (dd. 17 aug. 1986).

(C.) DOCUMENTEN BUREAU B-3 (IN- en EXFILTRATIE)

1. 1 (één) Instructiekaart Dactyloscopisch Identificatie-systeem (ex.nr. 088754) (ongedateerd).

2. 1 (één) blauwe ringband inhoudende:
   - OPS.10 (7 blz);
   - OPS.20 (8 blz);
   - OPS.30 (9 blz);
   - OPS.40 (13 blz);
   - OPS.50 (7 blz);
   - OPS.60 (7 blz);
   - OPS.70 (35 blz);
   - OPS.80 (15 blz);
   - OPS.90 (14 blz).

3. 1 (één) blauwe ringband MAP ALGEMEEN, inhoudende: (dd. 11.90)
   - Inhoudsopgave (1 blz);
   - Operationeel Management Netwerk-organisatie (4 blz);
   - Het theoretisch model (8-stappenplan) (16 blz);
   - Het operatieve milieu (27 blz);
   - Handleiding In- en Exfiltratie (12 blz).

4. 1 (één) groene ringband HANDLEIDING VELDVEILIGHEID, inhoudende:
   - Inleiding (1 blz);
   - Inhoudsopgave (2 blz);
   - Deel A, Pre-Operationele Fase (Regelingen & Activiteiten) (3 blz);
   - Deel B, Pre-Operationele Fase (Veldveiligheid) (11 blz);
   - Deel C, Operationele Fase (Veldveiligheid) (9 blz);
   - Deel D, Operationele Fase (Regelingen & Activiteiten) (14 blz);
   - Contact-Regeling (dd. 05.90) (12 blz);
   - Regeling Cacheren (dd. 06.91) (11 blz).

5. NL Support Plan voor Escape and Evasion (6 blz)

(D.) DOCUMENTEN COMMUNICATIE

" De Communicatie-discipline binnen de SB-organisatie"

1. Printout "Satan" + Instruktie
2. Printout PC-programma
3. Werkwijze Geallieerde Basis
4. Stamkvo Printout + Instruktie Stamkaartvercijfering
5.
6. Operators Manual for PC-NS CRYPTO
7. Syllabus AZO-opleiding
8. Instruktieboek AZO - Deel 1
9. Instruktieboek AZO - Deel 2
10. Instruktieboek Radio-Agenten
11.
12. Voorbeelden Short + Long Range zendplan
13. Verdeellijst + indeling zendplannen
14. Voorbeelden AZO-cryptopad
15. De RA in het Algemeen Bedieningsgebied (ABG)
16. "Communicatie-Aanwijzingen"
17. Algemene Aanwijzingen Schriftelijke Persoonlijk Instruktie

(E.) DOCUMENTEN T.B.V. EVACUATIEVOORBEREIDING

1. Samenvatting Evacuatie - grondslagen (XO-grondslagen)
2. Voòroverleg (tussen diensthoofden A-,B-dienst, IDB en BVD)
3. Taken CEC / Staf CEC (Centrale Evacuatie Coördinator)
4. PL en IPL (inschepingslijsten)
5. Instructie evacuandi (XO-deelnemers)
6. Operatie Vuurdoorn (meldings- en verzamelplaatsen)
7. Plan A.
8. Plan B - 1.
9. Plan C.
10. Plan D.
11. Plan E.
12. Plan G.

NB: XO is afkorting van EXODUS en werd gebruikt als schuilnaam voor evacuatie.